

การประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
กับการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21
Applying Sufficiency Economy Philosophy
to Human Development in Community in the 21st Century

เสกสรรค์ สนวา¹ สุพัฒน์ ศรีบุตรดี²
Seksan Sonwa¹, Supattana Seebutdee²

บทคัดย่อ

แนวทางการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นศตวรรษที่แวดล้อมไปด้วยความท้าทายในหลายมิติ เช่น การแข่งขันทางเศรษฐกิจ การไหลบ่าของกระแสวัฒนธรรม การนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบธุรกิจ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นหลักสำคัญเพื่อการพัฒนาที่ถูกรวบรวมไว้บนทางสายกลาง อันประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน รวมถึงการนำเอาองค์ความรู้และความเป็นธรรมมาประกอบการวางแผน การตัดสินใจและเพื่อพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ดังนั้น บริบทของชุมชนในศตวรรษที่ 21 นี้ จึงเป็นบริบทชุมชนที่เต็มไปด้วยการแข่งขันและความท้าทาย ชุมชนยังเป็นศูนย์รวมของความหลากหลายทางศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ซึ่งหากชุมชนไม่สามารถปรับตัวและมีหลักยึดเพื่อการพัฒนาที่ดี ย่อมไม่สามารถเสริมสร้างให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ การก้าวทันพร้อมกับการปรับตัวของชุมชนแนวทางเลือกที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ในศตวรรษนี้คือ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” บทความนี้จึงต้องการนำเสนอ 4 ประเด็น ได้แก่ ความท้าทายของชุมชนในศตวรรษที่ 21 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการพัฒนาชุมชน และแนวทางการประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ : ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศตวรรษที่ 21 ชุมชน

Abstract

The guidelines for an application of sufficiency economy philosophy for a strongly and sustainably community development under social changes in the 21st

¹ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

² คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

century is surrounded by many challenges such as economic competition, cultural flows, adaption of technology to life and business. Sufficiency Economy philosophy is the principles of the development as framed on the middle way which consists of moderation, reasonableness, self-immunity, knowledge, and ethics. The principles are used to plan for decision making and community development to be increasingly potential. Thus, this 21st century community context is filled with competition and challenges for the community in where is also a center of diversity in religions, languages and culture. If the community does not adapt and has a good foundation for development, it can not sustain the community. The readiness for adjustment of the community is the most appropriate alternative of this century that is “Sufficiency Economy Philosophy”. This article is to present four issues: the challenge of Community in 21st century, the principles of Sufficiency Economy Philosophy, the principles of community development and guidelines for an application of sufficiency economy philosophy for community development in the 21st century.

Keywords : Sufficiency Economy Philosophy, the 21st Century, Community

บทนำ

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกต้องรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป” พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากวารสารชัยพัฒนาประจำเดือนสิงหาคม 2542

ภายใต้ระบบโลกาภิวัตน์หรือโลกยุคศตวรรษที่ 21 เป็นปฐมเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมถึงการไหลบ่าของเทคโนโลยีสารสนเทศเริ่มมีสูงขึ้น เป็นเหตุทำให้หน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ ต้องมีการปรับแผนงาน ปรับกลยุทธ์ ปรับการบริหารงาน บุคคล และปรับแผนงบประมาณ ฯลฯ ให้มีความชัดเจน รอบคอบ รัดกุมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะในศตวรรษที่ 21 นี้ ถือเป็นความท้าทายแนวใหม่สำหรับสังคมทั่วโลกและสังคมไทย ความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นผลทำให้เกิดกระแสการพัฒนาทางเลือกหรือแนวคิดยุคหลังความทันสมัยเข้ามาแทนที่แนวคิดความทันสมัย (สุมิตร สุวรรณ, 2554) ภายหลังการพัฒนาประเทศตามแนวคิดทันสมัย (Modernization Theory) ได้เข้ามาช่วยในการกระตุ้นระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจของโลกให้ปรับตัวดีขึ้น แต่ผลพวงของความทันสมัยก็ไม่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาของระบบอื่น ๆ

ได้ สิ่งที่ปรากฏให้เห็นคือ การแข่งขัน การสร้างรายได้เปรียบของกลุ่มภาคธุรกิจเอกชน การแย่งชิงทรัพยากรทางการบริหาร ฯลฯ แต่ในทางจิตใจและศีลธรรมในมนุษยกลดลง เหตุนี้เองจึงนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ หรือเรียกว่า “การพัฒนาทางเลือก” แนวคิดนี้ส่งผลต่อการนำมาปรับใช้เพื่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติสูงขึ้น (สุมิตร สุวรรณ, 2554 : 90) เช่น เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เศรษฐศาสตร์สีเขียว องค์การแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืน ประชาสังคม การรวมพลังอำนาจ สตรีนิยม ชายขอบ ท้องถิ่นนิยม และการจัดการความรู้ เป็นต้น

การปรับใช้กระบวนการทัศน์การพัฒนาทางเลือกกว่าด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ทรงพระราชทาน ไว้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศถือเป็นกระบวนการที่มีความเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะในช่วงที่เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ เมื่อปี พ.ศ. 2540 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แก่นสำคัญของแนวคิดคือ การดำเนินชีวิตของคน ชุมชน สังคม ต้องตั้งอยู่ในความไม่ประมาท รู้จักประมาณตนเอง รู้จักความพอเพียง โดยอาศัยเหตุและผลเป็นกรอบในการพิจารณาและตัดสินใจ บนฐานของความรู้กับคุณธรรม อันจะนำไปสู่การแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนารากฐานของสังคมและชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างสมดุลจนสามารถพึ่งพาตนเองได้

ความท้าทายของชุมชนในศตวรรษที่ 21

ชุมชนในความท้าทายสมัยใหม่ของสังคมไทยสามารถจัดแบ่งได้เป็น 4 ระยะ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2557 : 150 - 163) ตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ดังนี้

1. แนวคิดชุมชนแบบลัทธิศรีอาริย์ในช่วงสมัยศักดินา (โบราณ - พ.ศ.2475) เป็นช่วงที่ชุมชนเข้าไปเกี่ยวพันกับศาสนาพุทธแบบชาวบ้านโดยเฉพาะลัทธิพระศรีอาริย์เมตไตรยหรือตนบุญและปะทุเป็นช่วงๆ มีทั้งในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ เรียกในประวัติศาสตร์ว่า “ขบวนการผู้มีบุญ” ปะทุขึ้นและถูกปราบปรามทำลาย ขบวนการผู้มีบุญเป็นขบวนการที่ต่อต้านการชูดเอาส่วยและการเกณฑ์แรงงานจากชาวบ้านจากรัฐ ขบวนการผู้มีบุญสะท้อนให้เห็นถึงการปกครองแบบอนาธิปไตยที่ชุมชนต้องการดูแลและจัดการหมู่บ้านและเครือข่ายที่เป็นอิสระจากรัฐ

2. แนวคิดชุมชนในลัทธิชาตินิยมในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง (พ.ศ. 2475 - 2490) ในช่วงนี้แนวคิดชุมชนปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดและเป็นข้อเสนอรูปธรรมสหกรณ์ครบรูปของนายปรีดี พนมยงค์ และแนวคิดประชารัฐชาตินิยมของคณะราษฎร ทั้งนี้ ซึ่งมุ่งหวังให้ชาติมีความทันสมัยเป็นประชาธิปไตยภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง พ.ศ.2475 จุดเปลี่ยนของระบอบได้หักทศความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างสถาบันกษัตริย์ลดลง แต่ในขณะที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชาติในฐานะชุมชนมีมากขึ้น

3. การก่อรูปแบบวัฒนธรรมชุมชน (ทศวรรษ 2520 - 2540) เป็นช่วงระยะเวลาที่กระแสทุนนิยมไหลบ่าเข้าแทรกซึมกระบวนการทางสังคมอย่างมหาศาล ผนวกกับรัฐบาลรับเอาแนวคิดความทันสมัยเข้ามาปรับใช้อย่างเต็มที่ ความสำเร็จที่ความศิวิไลซ์ จึงอยู่ภายใต้อำนาจของกลุ่มบุคคลเพียงไม่กี่กลุ่มและกระจุกตัวเฉพาะเมือง ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวยังได้เกิดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยซึ่งขยายอิทธิพลสู่เขตชนบท เกิดอุดมการณ์แบบชนชั้นและการต่อสู้ทางชนชั้นภายใต้การนำของพรรค ในระยะเริ่มต้นนี้ แนวคิดชุมชนจึงไม่ได้ถูกกล่าวถึงมากนัก ต่อมาช่วงต้น พ.ศ.2520 ได้มีกลุ่มนักวิชาการได้ทำการศึกษาชุมชนโดยการเข้าไปฝังตัวในพื้นที่อย่างจริงจัง นำมาซึ่งการได้ชุดข้อมูลใหม่เกี่ยวกับชุมชนทั้งทางประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรมประเพณีที่ชุมชนมีแต่เดิม สิ่งสะท้อนในช่วงต้น พ.ศ.2520 นี้คือ “วัฒนธรรมชุมชน” เป็นรากฐานของการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง ในช่วงปลาย พ.ศ. 2520 – 2540 ถือเป็นช่วงที่กระแสของวัฒนธรรมชุมชนมีความรุ่งเรืองเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นเพราะการตื่นตัวหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ผนวกกับความผิดหวังกับระบอบประชาธิปไตย จะเห็นได้ว่า กลุ่มปัญญาชนและผู้นำต่างออกมาเรียกร้องและรวมพลังเสนอแนวคิดสนับสนุนความเป็นวัฒนธรรมชุมชนหลายคน การก่อตัวจึงสามารถสรุปได้ว่า ภายในสังคมมีระบบชุมชนและระบบวัฒนธรรมชุมชนเป็นแกนกลางที่มีอยู่จริงในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตจะต้องมีต่อไป

4. แนวคิดเศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชนในฐานะแนวคิดทางเลือกคู่ขนานของการทำให้ทันสมัยแบบจารีต (พ.ศ.2540 – ปัจจุบัน) ในช่วงระยะ พ.ศ.2540 ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ความทะเยอทะยานอยากภายใต้กระแสทุนนิยมของความทันสมัยเต็มที่ ผลที่ตามมาคือ ความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจโลก ส่งผลให้ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากพิษของระบบเศรษฐกิจดังกล่าวอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ จุดเปลี่ยนที่สำคัญคือ กลุ่มคนชั้นกลางและนักวิชาการได้หันมาทบทวนแนวคิดความทันสมัยใหม่ที่ก่อตัวขึ้นว่ามีความเหมาะสมกับบริบทในสังคมไทยมากน้อยเพียงใด ซึ่งก็ได้รับคำตอบว่า การพัฒนาตามแนวคิดความทันสมัยใหม่นั้น ไม่สามารถตอบโจทย์ของสังคมได้อย่างเต็มที่แต่กลับพบปัญหาต่าง ๆ มากมาย เกิดการละเลยภาคเกษตรกรรม เพราะ รัฐมุ่งส่งเสริมแต่ภาคอุตสาหกรรม ทรัพยากรทางธรรมชาติถูกทำลายและถูกยื้อแย่งเพื่อแสวงหาผลประโยชน์มากขึ้น ในขณะที่ความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมของชาวบ้านยังถูกครอบงำตั้งแต่เข้าไปเป็นเชิงธุรกิจมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เอง แนวคิดของการพัฒนาทางเลือกจึงเป็นแนวคิดที่เข้ามาแทนที่แนวคิดความทันสมัยและช่วยในการแก้ไขปัญหาให้กับสังคมไทย

ความท้าทายของชุมชนภายใต้พัฒนาการทั้ง 4 ระยะข้างต้น เป็นเหตุให้ชุมชนจึงต้องปรับตัวในหลายด้าน อาทิ ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างภายในชุมชน ระบบเศรษฐกิจชุมชน วัฒนธรรมชุมชนในการปรับตัวจำเป็นต้องอาศัยหลักการพัฒนาทางเลือก โดยเฉพาะหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเกิดขึ้นเฉกเช่นเหตุการณ์วิกฤติเศรษฐกิจช่วงปี พ.ศ. 2540 แนวทางการพัฒนาชุมชนในอดีตเป็นการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งพารัฐส่วนกลางเป็นแบบ รัฐดีกรอบและจัดวางให้ปราศจากการมีส่วนร่วมของชุมชน อำนาจในการบริหารจัดการตนเองของ ชุมชนไม่มี ชุมชนไม่สามารถดูแลทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนได้ ผนวกกับการพัฒนาในรูปแบบทุนนิยม อย่างเต็มที่ เน้นการพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นสังคมเมือง เน้นการพัฒนาสังคมอุตสาหกรรม ส่งเสริม ภาคการเกษตรแบบพึ่งพาเทคโนโลยีมากขึ้น วิถีความเป็นชุมชนเลยถูกละเลยไป คนในวัยแรงงาน ต่างดิ้นรนและแสวงหาช่องทางเพื่อให้ตนเองมีชีวิตที่ดี จนทำให้หลายครอบครัวต้องอพยพย้ายถิ่น ทั้งบ้าน ทั้งเรือนของตนเองเพื่อไปหางานทำในต่างจังหวัด เมื่อเป็นเช่นนี้ หน่วยงานทุกภาคส่วนต้อง หันกลับมาทบทวนและให้ความสำคัญจะอย่างไร จึงจะสามารถปลุกตื่นชุมชนให้สามารถ การจัดการตนเองให้มีความสุข ความอยู่ดีกินดี มีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง ตลอดจนการอนุรักษ์ ทรัพยากรทางธรรมชาติให้สามารถคงอยู่อย่างยั่งยืน (เสกสรรค์ สนว, 2559) ดังนั้น การประยุกต์ ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงย่อมมีผลทำให้คุณภาพชีวิตและคุณภาพของชุมชนอันจะนำไปสู่ การบรรลุเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาประเทศ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การก้าวเข้าสู่การพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคม ไทยทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมชุมชน และสิ่งแวดล้อม ผลพวงที่ตามมาคือ การ พัฒนาสามารถช่วยในการยกระดับอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และ สาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่ว ถึงมากขึ้น แต่ในขณะที่ชุมชนและพื้นที่ห่างไกลการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ยังไม่สามารถเข้าไปยกระดับ คุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นตามความทันสมัยนั้นได้ พร้อมทั้งผลพวงที่ตามอย่างกระชั้นชิดของความทันสมัยได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นการทำลายระบบความสัมพันธ์ของชุมชน ระบบทรัพยากรธรรมชาติ ระบบ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการรวมกลุ่มกันตามประเพณีที่เคยมีอยู่แต่เดิมพร้อมทั้งภูมิปัญญา ไม่สามารถใช้แก้ปัญหาได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอของชุมชนได้เป็นอย่างดี (มูลนิธิชัยพัฒนา, ออนไลน์)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนิน ไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ และเพื่อ รองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกที่กำลังจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วด้านวัตถุ สังคม สิ่ง แวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (มูลนิธิชัยพัฒนา, ออนไลน์) ดังนั้น ปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ โดยเริ่มปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 - 2549) ได้อัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) โดยแบ่งออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ คือ

1. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการผลิต การบริการ และการรักษาทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ให้สมดุล มีภูมิคุ้มกัน และกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรม
2. การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้
3. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ
4. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน
5. ยุทธศาสตร์ความมั่นคงและความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555 - 2559) และ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560 - 2564) ก็ยังคงยึดเอาแนวทางตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8-10 กล่าวคือ หลักการและเนื้อหายังคงนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง และการสร้างสมดุล การพัฒนาบรรจุไว้ในแผนเพื่อพัฒนาประเทศให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

จากที่กล่าวมาในข้างต้นเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สะท้อนให้เห็นว่า เป็นปรัชญาในกลุ่มกระแสการพัฒนาทางเลือกที่ถูกหยิบยกรนำมาปรับใช้เพื่อแก้ไขวิกฤติทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะ หลักปรัชญาเป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในมิติต่าง ๆ โดยยึดทางสายกลาง ซึ่งประกอบด้วย ความพอเพียงหรือพอประมาณ ความมีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองได้ โดยต้องพึ่งพาความรู้และคุณธรรมในองกรคิดและแก้ไขปัญหาอย่างค่อยเป็นค่อยไป เมื่อชุมชน สังคม และตัวบุคคลสามารถนำเอาหลักปรัชญามาใช้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมย่อมนำไปสู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้มีความสมดุลและก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้



ภาพที่ 1 องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
แหล่งที่มา : <https://beammanthana.wordpress.com/>

องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถจำแนกองค์ประกอบออกได้ 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่เป็นห่วงและส่วนที่เป็นเงื่อนไข ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาความพอดี พอเหมาะ กับวิถีการดำเนินชีวิตของตนเองซึ่งไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ในความพอประมาณของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพอใจเป็นสำคัญ เช่น ความพอใจในความสวยงามของตนเอง ความพอใจในฐานะตนเอง ความพอใจในครอบครัว ดังนั้น ความพอประมาณจึงควรพิจารณาอย่างพอดีและดูความพอใจของจิตตนเอง สอดคล้องกับสุเมตร สุวรรณ (2554) ที่กล่าวว่า ความพอประมาณเป็นความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การคิดวิเคราะห์ การใคร่ครวญ ทบทวนมูลเหตุของความจริงอย่างมีสติและใช้ปัญญาในการตรึกตรองสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างรอบคอบรอบด้านให้เข้าใจว่าสาเหตุและปัจจัยคืออะไร ในทางพุทธศาสนาตรงกับหลักธรรมในข้อ “สมุทัย”

3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ส่วนเงื่อนไขของความพอเพียงที่ควรยึดมี 2 ประการ ดังนี้

1. ความรู้ กล่าวคือ ความรอบรู้ในวิชาการ ความรอบคอบที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้
2. คุณธรรม กล่าวคือ คนและชุมชนต้องมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

แนวคิดและปรัชญาสำหรับการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน (Community Development) เป็นกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมในทุกระดับ รัฐและหน่วยงานทุกภาคส่วนจึงต้องหาแนวทางในการกระตุ้นและช่วยให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง รวมถึงด้านศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถให้ดำรงอยู่สืบไปสู่ชนรุ่นหลัง การพัฒนาชุมชนโดยความหมายเป็นการนำเอาคำว่า “พัฒนา” กับ “ชุมชน” มารวมกัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้คำนิยามการพัฒนาไว้ว่า น. เป็นความเจริญ การทำให้เจริญ ส่วน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้นิยามของชุมชนว่า น. หมู่ชน, กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน, ที่ที่มีคนอาศัยอยู่มาก ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการทำให้หมู่คน กลุ่มคนที่มีที่อยู่อาศัยบริเวณเดียวกันมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น การทำให้ชุมชนดีขึ้นหรือเจริญขึ้นย่อมส่งผลต่อประเทศชาติโดยรวม สอดคล้องกับโกวิท พวงงาม (2553 : 132) ที่กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์อย่างเป็นกระบวนการ (Process) เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและมีแบบแผน (Planned and Structured Change) หรือมีการกำหนดทิศทางเป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นได้ทั้งการกระทำของภาครัฐและภาคเอกชนหรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตต่าง ๆ ให้ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพ อนามัยวัฒนธรรมละการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในขณะเดียวกันก็ยังมีองค์หมายถึง การเรียนรู้และการธำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่เดิม คือ ภูมิปัญญา ระบบนิเวศ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนาและภาษา นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนยังเป็นการช่วยในการพัฒนาความรู้ของคนให้มีความเชื่อมั่นในตนเองสามารถพึ่งพาตนเองได้ การสร้างมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น (กรมการพัฒนาชุมชน, 2527)

แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาชุมชน

การศึกษาแนวคิดพื้นฐานของงานพัฒนาชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาได้ลงไปทำงานกับประชาชนได้อย่างถูกต้อง และทำให้งานมีประสิทธิภาพ ซึ่งแนวคิดพื้นฐานงานพัฒนาชุมชน โกวิท พวงงาม (2553 : 126 - 129) โดยเชื่อว่า คนมีความสำคัญมากที่สุด (Man

is a Important) เนื่องจาก การดำรงอยู่หรือการล่มสลายของชุมชนขึ้นอยู่กับตัวคนในชุมชน เป็นสำคัญ หากคนในชุมชนมีคุณภาพย่อมสามารถช่วยพัฒนาตนและชุมชนให้มีศักยภาพได้ การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดร่วมตัดสินใจ วางแผน การปฏิบัติการ ติดตามและประเมินผล และมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น การช่วยเหลือตนเอง (Aide Self-Help) เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็นช่วยให้ประชาชนพึ่งตนเองได้มากขึ้น การพึ่งพาตนเอง (Self-Reliance) เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ความคิดริเริ่มของประชาชน (Initiative) ซึ่งเกิดจากใช้วิถีแห่งประชาธิปไตย และหาโอกาสกระตุ้นให้การศึกษา ให้ประชาชนเกิดความคิด และแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ตำบล ความต้องการของชุมชน (Felt-Needs) ในการพัฒนาชุมชนต้องให้ประชาชน และองค์กรประชาชนคิด และตัดสินใจบนพื้นฐานความต้องการของชุมชนเอง เพื่อให้เกิดความคิดที่ว่างงานเป็นของประชาชน และจะช่วยกันดูแลรักษาต่อไป การใช้ทรัพยากรในชุมชน (Community Natural Resource Utilize) การใช้ทรัพยากรของชุมชนร่วมกันทั้งคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ทุนทางสังคม ชีตความสามารถของชุมชนและรัฐบาล (Community and Government Capacity) เป็นการประเมินขีดความสามารถของชุมชนและของรัฐในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชน การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน (Co-Operation Between Government with People) ชุมชนจะพัฒนาได้อย่างสำเร็จจำต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนกับรัฐบาลทั้งด้านงบประมาณ คน และการจัดการ การพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated Development) การพัฒนาชุมชนต้องอาศัยทั้งความรู้จากชุมชน จากภูมิปัญญาและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกันอย่างบูรณาการ ความสมดุลในการพัฒนา (Development as Equality) การทำกิจกรรมต้องเกิดความสมดุลจึงจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีความเป็นรูปธรรม เช่น สมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ สมดุลระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากล สมดุลระหว่างวัตถุกับจิต เป็นต้น การศึกษาภาคชีวิต (Life-Long Education) ในการทำงานพัฒนาชุมชน ถือเป็นกระบวนการให้การศึกษาภาคชีวิตแก่ประชาชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคนให้ดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน และการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ วิธีการ โครงการและขบวนการ

ปรัชญาการพัฒนาชุมชน

เป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่า ปรัชญาการพัฒนาชุมชนเกิดจากภาวะทางธรรมชาติและพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีนักวิชาการได้นำเสนอเกี่ยวกับปรัชญาการพัฒนาชุมชนไว้หลายท่าน เช่น พันธ์ บุนยรัตพันธ์ (2517) กล่าวว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนมีหลักสำคัญดังนี้

1) บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม และอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนผู้หนึ่ง 2) บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ 3) บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงทัศนะ ประพฤติปฏิบัติและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้ 4) มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำ และความคิดใหม่ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ และพลังความสามารถเหล่านี้สามารถเจริญเติบโต และนำออกมาใช้ได้ ถ้าพลังที่ซ่อนเร้นเหล่านี้ได้รับการพัฒนา และ 5) การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนในทุกด้านเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชนและรัฐ นอกจากนี้ ปรัชญาการพัฒนาชุมชนยังสะท้อนให้เห็นลักษณะ 3 ประการที่ชุมชนมีอยู่ ได้แก่ ชุมชนมีรากฐานของการตั้งอยู่บนความมั่นคงและศรัทธาในตัวเองว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญ ประการที่สอง ความศรัทธาในความยุติธรรมในสังคม มุ่งขจัดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง และประการที่สาม ความไม่รู้ ความต้อดดิ้งล้าวนเป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนา (โกวิท พงงาม, 2553) ส่วนยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534) กล่าวว่า ปรัชญาการพัฒนาชุมชนควรประกอบด้วย ความศรัทธาและความเชื่อมั่นในตัวบุคคล เพราะ เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ และต้องการความยุติธรรม ปรารถนาความสุข และความยกย่องจากสังคมหรือการถูกยอมรับจากสังคม ดังนั้น บุคคลจึงมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่มและความซ่อนเร้นอยู่ในตัวพลังเหล่านี้สามารถเติบโตได้และสามารถดึงออกมาใช้ได้หากได้รับการพัฒนาที่ดีและเหมาะสม (ทงศักดิ์ คุ่มไชนะ, 2534)

จากแนวคิดและปรัชญาที่กล่าวมาในข้างต้น หากนำมาปรับใช้กับการพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จตามมุ่งหวังในอนาคต ดังนั้น ในศตวรรษที่ 21 นักพัฒนาชุมชนจึงต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสม 10 ประการ ดังนี้

1. ควรมีจิตอาสา หมายถึง ต้องสามารถเข้าใจ เข้าถึงคนและชุมชนที่จะทำการพัฒนาให้ถ่องแท้ และแสดงบทบาทเป็นผู้กระตุ้นชุมชนและสนับสนุนชุมชน
2. การเคารพเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เช่น ปรวญญูชาวบ้าน พ่อเจ้า หมอยาพื้นบ้าน ฯลฯ เชื่อกันว่ามนุษย์หรือคนในชุมชนทุกคนมีศักยภาพ พร้อมทั้งความรู้ของการพัฒนาชุมชนเกิดจากประชาชนในพื้นที่
3. การคำนึงถึงศักยภาพภูมิปัญญา วัฒนธรรม ที่มีอยู่ในชุมชน ให้เชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นคือทรัพยากรที่มีคุณค่าที่ชาวบ้านให้การเคารพนับถือ
4. หลักการพึ่งตนเองของประชาชน ต้องสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ โดยการสร้างพลังชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน
5. นักพัฒนาต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการร่วมคิด ตัดสินใจ

วางแผน ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผลในกิจกรรม หรือโครงการใดๆ ที่จะทำในชุมชน ซึ่งเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกและการเรียนรู้ความเป็นประชาธิปไตย

6. ต้องมีบทบาทการเป็นนักวิจัย เพราะ จะช่วยในการศึกษาและได้แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมและถูกต้องอันเป็นไปตามความจริงในภาคสนามมากที่สุด

7. นักพัฒนาชุมชนต้องสามารถคิดและตัดสินใจสำหรับการแก้ไขปัญหาาร่วมกันกับชุมชน ได้อย่างมีอิสระ ปราศจากการแทรกแซงของรัฐ รัฐจะทำหน้าที่เพียงให้การสนับสนุนการทำงานภาคสนามของนักพัฒนาชุมชน

8. นักพัฒนาชุมชนต้องเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้งานพัฒนาสามารถเดินหน้าได้อย่างสร้างสรรค์ แนวการพัฒนาและการส่งเสริมชุมชนมาโอกาสและทางเลือกที่หลากหลายเพิ่มขึ้น

9. นักพัฒนาต้องมีความเป็นนักการตลาด สามารถนำสินค้าที่มีอยู่ในชุมชนออกสู่ตลาดภายนอกได้ ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ ย่อมนำมาสู่การสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน เศรษฐกิจชุมชนก็จะเติบโตสูงขึ้นอันเป็นไปตามมาตรฐานของการพัฒนา

10. ต้องมีความเป็นนักประชาธิปไตย สามารถรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืน

ดังนั้น ภายใต้งานพัฒนาชุมชนของศตวรรษที่ 21 สิ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชน คือ นักพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นเสมือนฟันเฟืองสำคัญของการพัฒนาในทุกกระบวนการ นักพัฒนาชุมชนที่ดีจึงควรมีคุณลักษณะ 10 ประการ ตามที่นำเสนอข้างต้น เพื่อที่จะนำพาการพัฒนาชุมชนไปสู่ความสำเร็จได้ตามมุ่งหวังอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล



ภาพที่ 2 คุณลักษณะของนักพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21

แนวทางการประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21

ด้วยพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ได้ทรงเล็งเห็นถึงการแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับสังคมไทย พระองค์จึงได้ทรงพระราชทานแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ประชาชนสามารถนำเอาปรัชญานี้ไปปรับใช้สำหรับการดำเนินชีวิตให้มีความสุข ภายใต้อันที่ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกันและความรู้กับคุณธรรม อย่างไรก็ตาม การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ไม่ใช่เรื่องที่จะเป็นไปได้ง่าย ๆ ต้องให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับประชาชนทุกระดับ โดยอาศัยความร่วมมือจากส่วนราชการ และทุกภาคส่วนของประเทศ ผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงจะบังเกิดขึ้น คือ ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีพอย่างจริงจัง (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2552)

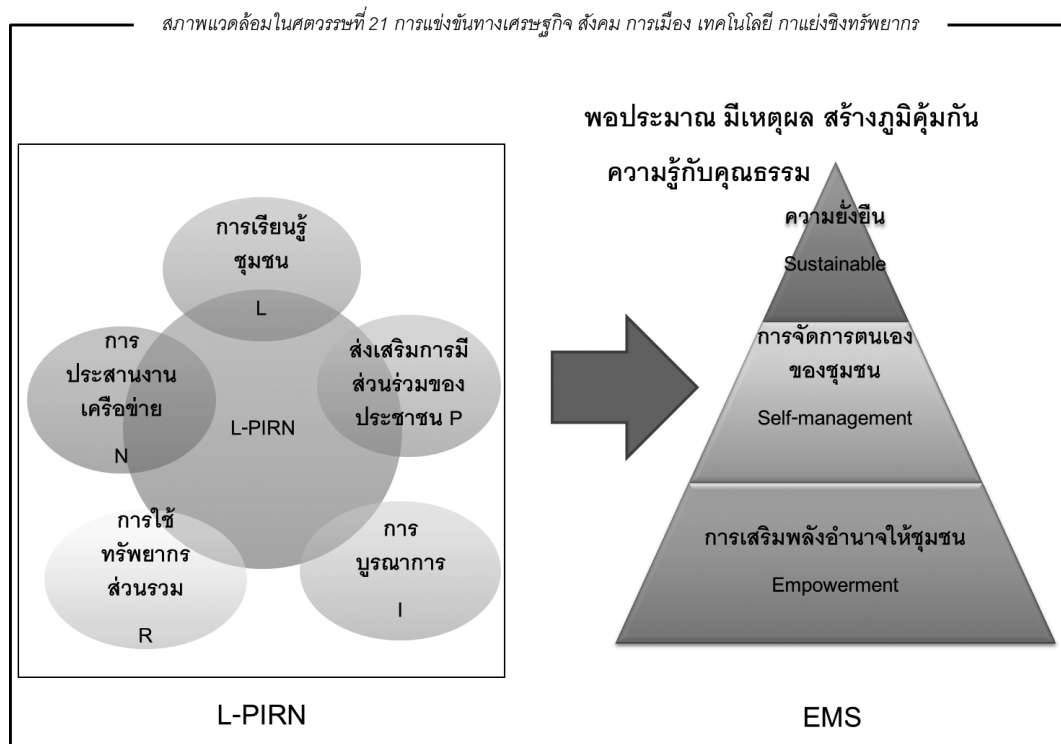
นอกจากนี้ เมื่อนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้กับการพัฒนาชุมชนย่อมนำไปสู่การเป็นชุมชนพึ่งตนเองหรือชุมชนจัดการตนเองได้ เสกสรรค์ สนว (2559) เพราะ ประการที่หนึ่ง ชุมชนค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชนที่แท้จริงว่าชุมชนมีปัญหอะไร ชุมชนต้องการพัฒนาคนของชุมชนในรูปแบบใด ลักษณะใดบ้าง วิธีการค้นหาอาจจะทำให้รูปแบบของประชาคมหมู่บ้าน การทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แล้วหาข้อสรุปร่วมกัน ประการที่สองหาแนวทางแก้ไขเมื่อสมาชิกในชุมชนทราบและเข้าใจในประเด็นปัญหาและความต้องการร่วมกัน ประการที่สามส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนมีพฤติกรรมที่ดี โดยชุมชนมีรางวัลให้เริ่มตั้งแต่การกล่าวยกย่อง การมอบประกาศนียบัตร หรือการกล่าวชื่นชมผ่านหอกระจายข่าวหมู่บ้าน เป็นต้น เพื่อให้ผู้ที่ทำความดีมีกำลังใจและเป็นแบบอย่างสำหรับคนในชุมชน ประการที่สี่จัดกลุ่มอาชีพและส่งเสริมทักษะอาชีพให้กับสมาชิกเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ประการที่ห้าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้มีความเข้มแข็งและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต โดยอาจจะเริ่มต้นจากกลุ่มคนที่สนใจในเรื่องเดียวกันมาทำกิจกรรมร่วมกันแล้วค่อยขยายวงกว้างเพิ่มขึ้นตามความเหมาะสม ในขณะเดียวกันหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 3 ระดับ คือ ครอบครัว ได้แก่ ปลูกข้าวให้พอเพียงต่อการบริโภคในครัวเรือน ปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ กลุ่มหรือเครือข่ายเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิตสินค้าหรือมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม การจัดสวัสดิการให้สมาชิกภายในชุมชน การพัฒนาหรือถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และระดับหมู่บ้าน/ชุมชน ควรมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเอง ได้แก่ มีแผนชุมชนพึ่งตนเอง มีกิจกรรมการสะสมทุนเพื่อการประกอบอาชีพ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง การพัฒนากลุ่มอาชีพ มีกิจกรรมเพื่อการดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชน การแข่งขันกีฬาต่อต้านยาเสพติดมีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551)

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงย่อมมีผลทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น ด้วยการพัฒนาด้านการศึกษา เจตคติ ความเอื้ออาทร มีคุณธรรมและศีลธรรม ฯลฯ หากทุกคนในสังคมสามารถปฏิบัติได้เช่นนี้ ย่อมช่วยยกระดับคุณภาพของตนเองและสังคมให้มีความเจริญงอกงามจนถึงระดับมาตรฐานที่สังคมต้องการ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551) จากงานวิจัยเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชน: กรณีศึกษาบ้านพุคำจาน จังหวัดสระบุรีของอุไรวรรณ ธนสถิต (2555) ชี้ให้เห็นว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถูกหยิบยกมาใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) และ(ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2554 ได้ระบุไว้ในมาตรา 83 ไว้ว่า “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ส่วนเกษม วัฒนชัย (2552) ระบุว่า คนไทยเรากำลังอยู่ในกระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยม ธนนิยม หรือการที่นิยมแต่เงินตรา เราต้องเปลี่ยนสถานการณ์ให้คนหันมาสร้างความเข้มแข็งกับตัวเอง ครอบครัว และชุมชน โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีบันได 3 ขั้น ได้แก่ 1) เรียนรู้ศรัทธา 2) ประยุกต์ใช้กิจกรรมจะแตกต่างกันไปใน “ภูมิสังคม” ของแต่ละแห่ง 3) กลายเป็นวัฒนธรรม “วิถีคิด” ของทุกคนเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ประเวศ วะสี (2542) การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเสริมสร้างพลังให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้โดยเฉพาะในกระแสโลกาภิวัตน์ เพราะ ปรัชญานี้เป็นการให้ความสำคัญกับการสร้างรากฐานเศรษฐกิจชุมชนและสังคมให้เข้มแข็ง รักษาความสมดุลของทุนและทรัพยากรในมิติต่าง ๆ ตลอดจนสามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน และนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนชาวไทยได้อย่างยั่งยืน ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มีเป้าประสงค์สำคัญในการกระตุ้นสังคมให้หวงคิดและคำนึงถึงหลักการดำเนินชีวิตหรือให้ชนกลับมายึดหลักทางสายกลางเพื่อให้ทันกับกระแสและแรงดห้วยงของสังคม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นพื้นฐานของความมั่นคงในการดำเนินชีวิตที่ส่งผลให้พึ่งพาตนเองได้ ซึ่งแยกเป็น 5 ประการ ดังนี้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553 : 142 - 143) 1) ด้านจิตใจทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง 2) ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันเชื่อมโยงการทำงานแบบเครือข่าย เป็นอิสระและตั้งอยู่บนพื้นฐานของเมตตาธรรม 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาดพร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่าโดยยึดหลักการของความยั่งยืน 4) ด้านเทคโนโลยี เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีความรวดเร็วการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้จึงควรเลือกให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ และ 5) เศรษฐกิจควรยึดหลักการลดรายจ่ายเพื่อเพิ่มรายได้ บนฐานคิดของความพออยู่ พอกิน พอใช้ เพียงเท่านี้ ชุมชนก็จะ

สามารถคงอยู่ได้ภายใต้ยุคศตวรรษที่ 21 อย่างมั่นคงยั่งยืน

บทสรุป

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการที่สามารถนำมาปรับใช้กับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนนำไปสู่การเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้ สำหรับการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นศตวรรษที่มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยี การพัฒนาจึงจำเป็นต้องมีทิศทางที่เหมาะสมและถูกต้อง ชุมชนต้องรู้จักประมาณตนเอง รู้จักการใช้เหตุและผล เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง ทั้งนี้ การที่จะสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพจำต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นเครื่องนำพาไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอตัวแบบของการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ยุคศตวรรษที่ 21 ไว้ ดังนี้



ภาพที่ 3 สรุปตัวแบบของการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ยุคศตวรรษที่ 21

จากภาพสามารถอธิบายได้ว่า ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของยุคศตวรรษที่ 21 ที่แวดล้อมไปด้านสภาพการแข่งขันทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และการแข่งขันทรัพยากรทางธรรมชาติ ชุมชนจึงจำเป็นต้องปรับตัวเองภายใต้การนำเอาหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน และความรู้กับคุณธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ผสมกับการนำเอาแนวคิด L-PIRN เพื่อความอยู่รอด กล่าวคือ L มาจาก Learning Community ชุมชนต้องเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญเพื่อการพัฒนาคนในชุมชน พัฒนาระบบงานด้านอื่น ๆ ทุกมิติ P มาจาก People Participant การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงาน ในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเชื่อมั่นว่าคนมีศักยภาพทางปัญญา ทักษะ ความสามารถในการที่จะเข้าร่วม ในกิจกรรมชุมชนได้นับตั้งแต่การเสนอความเห็น การตัดสินใจ ตลอดจนการประเมินผลและตรวจสอบการทำงานในรูปแบบอื่น ๆ I มาจาก Integrate คือ การบูรณาการองค์ความรู้ คน วัสดุ และการจัดการเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล R มาจาก Resource Utilize การใช้ทรัพยากรส่วนรวมร่วมกันที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเกิดประโยชน์และความคุ้มค่าสูงสุด เนื่องจาก ทรัพยากรมีอย่างจำกัดการใช้ทรัพยากรร่วมกันต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและความเอื้ออาทร ส่วน N มาจาก Networking การสร้างความร่วมมือหรือประสานความร่วมมือแบบเครือข่าย เพราะ ในศตวรรษที่ 21 ชุมชนไม่สามารถอยู่โดดเดี่ยวได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนร่วมกัน จาก L-PIRN ก็จะนำไปสู่ EMS ดังนี้ E มาจาก Empowerment คือ การเสริมพลังอำนาจให้กับชุมชนโดยการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ชุมชนจะมีความเข้มแข็ง M มาจาก Self-Management เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งก็จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ ลดการพึ่งพารัฐมากขึ้น ภายใต้ความพอประมาณของแต่ละชุมชน สุดท้าย S มาจาก Sustainable คือ การนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนในทุกมิติ เช่น สังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพชุมชน และเทคโนโลยี เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2551). **แนวทางส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนสำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : บางกอกบล๊อค.
- เกษม วัฒนชัย. (2552). **เส้นทางสู่ความพอเพียง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : 21 เซ็นจูรี
- โกวิทย์ พวงงาม.(2553). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2557). **การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์จำกัด.
- ทองศักดิ์ คุ่มไชนะและคณะ. (2543). **เชิงปฏิบัติการ**. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์
- ประเวศ วะสี. (2542). **เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางประชาสังคมแนวทางหลักฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิหมอชาวบ้าน.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. (2546). พัฒนา. กรุงเทพฯ :

ศิริวัฒนาอินเตอร์ พรินท์.

พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. (2517). การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ :

ไทยวัฒนาพานิช.

มูลนิธิชัยพัฒนา. (2560). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : [http://www.](http://www.chaipat.or.th/site_content/34-13/3579-2010-10-08-05-24-39.html)

[chaipat.or.th/site_content/34-13/3579-2010-10-08-05-24-39.html](http://www.chaipat.or.th/site_content/34-13/3579-2010-10-08-05-24-39.html).

สืบค้น 6 พฤษภาคม 2560.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2534). การพัฒนาชุมชน: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ.

ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกบลิ๊ก.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2552). “การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ.”

วารสารน้ำ. 20 (2), 249-250.

สมิทร สุวรรณ. (2554). รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา. นครปฐม : เพชรเกษมพรินติ้ง.

เสกสรรค์ สนวา. (2559). “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการจัดการตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน

: บทสะท้อนผ่านทฤษฎีทางสังคม.” รัฐศาสตร์. พฤษภาคม .64 (5).96 -107.

อุไรวรรณ ธนสถิต. (2555). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชน: กรณี

ศึกษากำนันผู้ดีบ้านจันทบุรี. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : [http://tar.thailis.or.th/](http://tar.thailis.or.th/bitstream/123456789/544/1/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%A2%207.pdf)

[bitstream/123456789/544/1/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%88%](http://tar.thailis.or.th/bitstream/123456789/544/1/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%A2%207.pdf)

[E0%B8%B1%E0%B8%A2%207.pdf](http://tar.thailis.or.th/bitstream/123456789/544/1/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%A2%207.pdf). สืบค้น 6 พฤษภาคม 2560.